

SZÉCHENYI NYOMÁBAN – indiai útinapló

2000. március 1.

Hatvanhárom év – ennyi idő választ el egy korábbi utazástól. Azon az úton nem én voltam a krónikás, hanem Széchenyi Zsigmond. Két társammal vágunk neki a fagyos Magyarországról az útnak. Nekem is sok a poggyászom, de azt a Boeing, és nem a Conte Verde gyomra nyeli el. A vámon lényegesen egyszerűbben jutunk át, mintha vadászútra mennénk. Jgazából mi is állatok után fogunk kajtatni, de csak távcsövet, teleszkópot és fényképezőgépet viszünk magunkkal. A repülőgépen hamar elkezdünk Jndiára hangolódni. Az utazóközönség nagy része Európában élő vagy dolgozó indiai, akik most látogatnak haza. Esélyünk sincs egy „rendes, afrikai” repülőgépre átszállni, és – bár én is Afrika bolondja vagyok – nagy várakozással vágunk az útnak. Az akklimatizálódásról viszonylag hamar tesznek az útítársak: a leülés után a fejem melletti fejtámlán egyszer csak megjelenik a mögöttünk ülő utas mezítelen lába... Szóval, nem a maharadzsa között utazunk.

Másnap

Éjjel 2 óra van. Új-Delhi reptere egy nyüzsgő méhkashoz hasonlít. Szorít bennünket az idő, mert Bharatpur-ba, a híres vízmadár-paradicsomba kell

lövőhely Ranthambore-ban

eljutnunk. Jtt telet ugyanis a hódaru (*Cirrus leucogeranus*) egy kis populációja, és most már minden nap számít, hogy elindultak-e vissza a szibériai költőterületek felé. A repülőtéren minden a terv szerint alakul. A helyi magyar konzulátus segítségének köszönhetően terepjáró vár ránk, amely már repít is a Keoledao Gana Nemzeti Park felé. A nemzeti park Széchenyi látogatásakor az egyik leghíresebb vadászparadicsom volt. A helyi maharadzsza teljesen mesterségesen kialakított vizes élőhelyet hozatott létre (tavakat ásatott) itt, ahol hatalmas terítéket ejtettek a meghívott vendégek. Jndia – melynek alakja „az olvadó jégcsaphoz” hasonlít –, alaposan megváltozott Széchenyi látogatása, azaz 1937 óta. Az akkor még 350 milliós népesség mára már az egymilliárdot is közel 50 millióval haladja meg, és robbanásszerű növekedése továbbra is tart. Jndia mára szuverén állam, 1949-es kikiáltása óta nem brit koronagyarmat többé. Sok minden azonban a régi. Például a vörös foltok az utcán. Nem vérfürdő nyoma ez, hanem a bételrágók műve. Viselkedésünk kísértetiesen hasonlít a Széchenyi által kidolgozottra: „eleinte próbáljuk kikerülni, igyekszünk nem belelépni, legalábbis a legfrissebbekbe... Hanem aztán felhagyunk vele... Jgy aztán tócsából tócsába lépünk. Ez a túlprodukción

amit itt hindunyalban folyik, a tékozlás netovábbja.”

A kép, amit Széchenyi először Bombay-ban (mai nevén Mumbai-ban) látott, nem változott lényegesen.

Az utcán az ember jelentéktelen kis porszemnek érzi magát, olyan elemi erővel hőmpölyög a tömeg. A tömeg persze az utcán él. Vannak itt koldusok, a legkülönbözőbb portékákat kínáló árusok, de utcai fotográfusok, cipőpucolók és számos más szakma képviselői is mind-mind megtalálhatók. Vannak, akik alszanak, mások a dolgukat végzik. Ez itt teljesen normális, és a mindennapi élet része.

A bombay-i párszi temetőben, a Hallgatók tornyainál megfigyelt keselyáhad már a múlté – mint ahogy egész Jndiában egy fizedére csökkent az utóbbi évtizedekben a keselyűk száma. Ennek nemcsak az emberek életmódjának változása az oka, de egyesek szerint egy rejtélyes vírusos megbetegedés is.

Utazás

Vonatozás Jndiában – rémálmaimban biztos kísértetni fog még. Az egész ott kezdődik, hogy egy kb. 100 kilométeres távolságot szeretnénk megtenni Bharatpur és Ranthambore között. Mármost, ez indiai viszonylatban olyan rövidnek számít, hogy a jegypénztárnál közlik: nem adnak ki jegyet ilyen icipici távra: szálljunk fel, és majd megbírságnak bennünket. Ez azért némi nemtetszést vált ki belőlünk, de az érveknél helye nincs, irány a peron... Eközben az ember úgy érzi, hogy az evolúció során nem alkalmazkodott megfelelően az indiai tömegközlekedéshez. Ugyanis nincs elég szeme és keze, hogy a csomagjait és egyéb felszerelésit úgy mozgassa, hogy azt más ne mozgathassa... Sajnos nem tudjuk a poggyászaink számát Széchenyiekhez hasonlóan leépíteni, ezért végig velünk maradnak (ez egyébként célja is a megkezdett társasjátéknak). A kocsi-

ban a helyünket végül sikerül megtalálni, de közben heves tárgyalásokat folytatunk a koldusokkal, művirág-kereskedőkkel és alkalmi cipőpucolókkal. Jllletve próbáljuk őket lerázni... Sokszor résen kell ám lenni! Előfordul ugyanis, hogy az embert baleknak nézik. Mondjuk, odalépnek hozzá, a kezébe nyomnak egy kis morzsát, és utána kéri a madáreledel árát. Meg kell, hogy mondjam, az efféle esetek száma a kinttartózkodás hosszával fordított arányban áll (lám, milyen tanulékonyak vagyunk!)...

A városban

A „városi szent tehén” – ebben semmi sem változott. A zebu típusú állat úgy járkál fel-és alá az utcán, mintha tudná, hogy sérthetetlen. Enni nem nagyon kap, ezért hasznosítja, amit talál (ez persze lehet az utcai zöldségárus standján is). Egyik alkalommal egy száris asszonyt rúgott fel a tehénke, de

ez különösebb megtorlást nem váltott ki az utca emberéből. A szent tehénnek ezt is szabad...

Széchenyi óta az sem igen változott, hogy az „edzetlen” európai utazót sok minden ledöntheti a lábáról. Nemcsak ő küszködött már az utazása elején lázzal: köztünk is megjelentek a betegség tünetei. A köhögés, prüszkölés és orrfolyás életünk részévé vált. Jgazából nehéz is lenne elkerülni ezt, mert az ember arcába lépten-nyomon bejűnak ezek a cseppfertőzéssel terjedő kórokozók (ennek oka, hogy tüsszentéskor az utca embere sem zsebkendőt, sem a tenyerét nem használja). Megdöbbentő látvány, amikor az ember a védett és nem védett terület határára ér. Ez a látvány nem csak egy helyen, hanem szinte az összes, általunk végiglátogatott nemzeti parkban végigkísér. A védett részen buján nőnek a növények, aztán szinte varázsláttásra megy át a táj termőföldre vagy – rosszabb esetben – degradált, szemetes, sűrűn benépesített vidékekre.

Sawai Madharpur ma már forgalmas város. A Széchenyi idejében vadásztáboroként szolgáló hely még ma is a Ranthambore Nemzeti Park kapujában található. Jnnen csak egy lépés, és máris azon az ivőhelyen találjuk magunkat, ahová a pusztaityúkok népes csapata húz be a naplemente előtt.

Jaipur és a tigrisek

„The pink city of Rajputana” – a „rózsaszín város” még ma is valóságos mesevilág. A Rambagh Palace-ban mintha megállt volna az idő. A mértani pontossággal megtervezett település utcáin azért hamisítatlan indiai kavalkád látható, és a „málnaszínű” házak között a legkülönfélébb járművekkel hőmpölyög a közlekedés. Vannak itt segédmotoros rikszák, lovaskocsik, tevekordék és a 60-as évek stílusában megépített autómatuszálemek. Jaipur története egyébként indiai viszonylatban nem nyúlik messzire: mindössze 1728-ban alapították. Az egyik legkülönlegesebb épület a „Szelek palotája”, amely a maga kőrácsaival és erkélyeivel igen jellegzetes látványt nyújt.

Jt a maharadzsa idejében a „zenáná”, azaz a hárem volt elszállásolva, amelynek tagjait idegen férfitekintet nem láthatta.

Erre a vidékre – Széchenyihez hasonlóan – mi is a tigris miatt vetődünk. Akkoriban – bár a tigrisek szigorúan védettek voltak az állam területén – a meghívott magas rangú vendégek minden évben lőhettek néhányat. Mára ez a helyzet alapvetően megváltozott. Az 1973-ban létrehozott tigrisvédelmi program 19 tigrisrezervátumot tart nyilván. A tigrisek becsült száma Indiában 2500 és 3500 között van. Ma már legális vadászat nem folyhat rájuk, van azonban orvvadászat, és ijesztő ütemben tűnik el a tigrisek élő-

kák szerint évente 1500-2000 embert ettek meg a nagymacsák, és ez a szám még ma is magas. Könnyen belátható, hogy az élőhelyek, a vadászterületek szűkülésével és a zsákmányállatok számának csökkenésével az ember-tigris találkozások száma nő – és ez általában egyik félnek sem jó. Hosszú távon sajnos a tigrisek kilátásai a rosszabbak. Ráadásul egyes távolkeleti, hagyományos gyógymódok a tigris testrészeit használják fel a gyógyítás során. A legszomorúbb az volt, amikor a híresen tigrises Ranthambore nemzeti parkból a kilencvenes évek elejére szinte eltűntek ezek a nagyragadozók. Kiderült, hogy maguk a vadőrök voltak az orvvadászok... Azóta a környező állományok betelepülése és a megmaradt állomány megerősödése következtében a nemzeti park mintegy 30 állatnak ad otthont.

helye. A legnagyobb populáció a Sundarbans mangrovemocsaraiban található, kb. 270 egyeddel. A Jaipur közelében lévő Ranthambore száraz, félsivatagos élőhely, ezért itt viszonylag könnyebb a tigrist megpillantani, mint a sűrűbb növényzettel borított élőhelyeken. Nekünk is szerencsénk van: egy csodálatos nőstény állattal akadunk össze az egyik ivóhelyen, a második tigrisünk alkalmával. Megdöbbentő az élmény, mert leskelőül nem a 10 méter magas vadászlést („machant”), hanem egy terepjáró platóját használjuk. A tigrisek és az emberek viszonya egyáltalán nem mondható felhőtlennek. A Nahar írásakor a hivatalos statisztika-

A tigris egyik fő zsákmányállata itt a szambárszarvas. Mi is gyakran találkoztunk egy-egy állattal, vagy kisebb csapatokkal. Jól érzékelhető, hogy a szarvasok nem csak az embertől tartanak: állandóan figyelnek, fülüket hegyezik, és minden izmuk megfeszül a várakozástól. Hiába, nem kicsi a tét.

Agra és a madarak

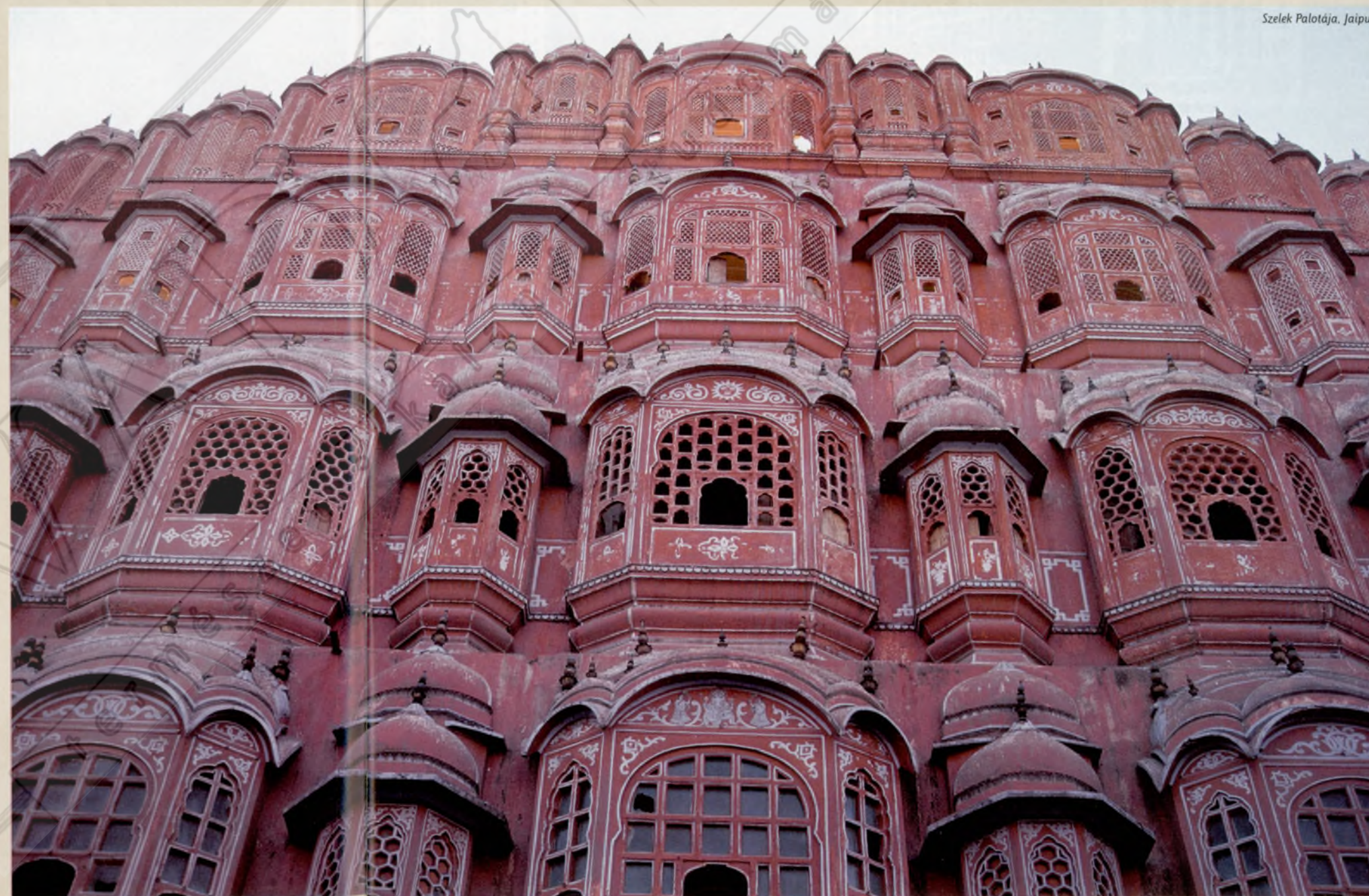
Agra a mogul császárok híres székhelye volt. Az itt pompázó építészeti remekmű, a Taj Mahal síremlék; Mumtaz Mahal-nak, a Palota szeme fényének síremléke. Mumtaz Mahal, Shahdzshán császár felesége 38 éves korában, gyerekszülés közben halt meg. A császár a 11 évig tartó építkezés után kiszúratta a tervezők szemét, hogy ilyen szépet soha többé ne láthassanak... Széchenyi korában Indiában 700 kisebb-nagyobb fejedelemség létezett.

Bár India ma már egy ország, sokszínűsége leírhatatlan. Ugyanez jellemző a szubkontinens állatvilágára is. Csak a madarakból 1295 faj található meg itt. A félsziget nemcsak a költőfajoknak, de a telelőknek és vonulóknak is fontos élőhelyül szolgál. Késő ősztől kora tavaszig szibériai vándorok telelnek itt, állandó lakóként pedig olyan különleges fajok népesítik be a szubkontinent, mint például a szarvascsőrű madarak vagy az alszajkók. Jndiára vigyáznunk kell. Világosan látható, hogy a múlt század 30-as éveit és napjaink között eltelt időben olyan kedvezőtlen változások történtek, amelyek – ha ilyen ütemben folytatódnak – további állatfajok eltűnéséhez vezetnek. A megoldás pedig csak a helyi emberek bevonásával érhető el.

dr. Sós Endre

Taj Mahal, Agra

Szelek Palotája, Jaipur